
Evolució recent de la immigració a Catalunya, 1975-1991: continuïtat o ruptura?¹

Andreu Domingo i Valls
Centre d'Estudis Demogràfics

Resumen: Desde 1975, el movimiento migratorio en Cataluña ha disminuido de una forma espectacular. Esta disminución, coincidiendo con la crisis económica se ha hecho más patente si cabe, teniendo en cuenta la extraordinaria importancia de la inmigración durante la década anterior: para el periodo 1961-1975 se registró un saldo migratorio positivo de casi un millón de personas, mientras que, la misma diferencia para el período 1975-1991 representaba una pérdida de aproximadamente 25.000 habitantes. En contraste con el conjunto español, la inmigración en Cataluña no es un fenómeno nuevo. Para Cataluña, la novedad fue precisamente el parón del movimiento migratorio producido desde 1975. Dicho estancamiento ha puesto de relieve, de un lado, los procesos de movilidad interna relacionados con la lógica metropolitana y, del otro, la presencia creciente de la inmigración extranjera, aunque ambos fenómenos deban ser considerados de magnitud modesta. Cabe preguntarse si desde la crisis de 1975 no estamos asistiendo a la fractura de un modelo demográfico en buena medida basado en la aportación constante de inmigrantes, o si el estancamiento inmigratorio es tan sólo una contracción coyuntural; si la inmigración extranjera puede tomar el relevo de la antigua inmigración procedente del resto de España, reduciéndose a una substitución en el origen del trabajador inmigrante.

En els darrers anys ens hem acostumat a sentir parlar de la immigració com d'un fenomen nou, també a Catalunya. S'entén que hom parla d'immigració estrangera. El ressò de la immigració estrangera a Catalunya sovint ha estat mediatitzat per l'òptica de l'Europa signatària dels acords de Schengen: una Europa que des de la segona meitat dels anys vuitanta pren consciència de la immigració com d'un fenomen que podia tornar-se estructural —si és que ja no ho era—, i no pas conjuntural com fins al moment se l'havia considerat. D'una Europa decidida a replegar-se, i d'un Estat espanyol desconcertat. Els canvis polítics esdevinguts al conjunt del continent no han fet res més que accentuar la impressió d'acceleració i d'urgència que el tractament de la immigració internacional semblava reclamar (Sopemi, 1992). El propi procés d'unificació europea es veu, en bona mesura, obligat a bastir-se tenint en compte el fenomen immigratori: dins el que s'anomena l'arquitectura política, plantejant vivament la relació del bloc comunitari amb la resta del món, d'un costat en

¹ Ponència presentada al II Congrés Català de Sociologia. Girona, 15 i 16 d'abril de 1994. Grup de treball de Sociologia de les Migracions.

la seva vocació vertebradora d'Europa, de l'altre, en la seva relació amb el Tercer Món; en l'àmbit econòmic, en haver de triar un model de desenvolupament que compti o no amb la força de treball que representa la immigració estrangera i en les despeses que aquesta pot generar; així com en l'escenari cultural, en replantejar la construcció d'una identitat europea.

El fet que la percepció dels darrers moviments migratoris que afecten Europa estiguin estretament connectats amb la desaparició de grans conjunts estatals (l'antiga Unió soviètica, Iugoslàvia), la reestructuració d'altres (unificació alemanya, creació de la CEI), la independència i l'aparició de nous estats (Països Bàltics, Txèquia i Eslovàquia, Eslovènia, Croàcia, Bòsnia-Herzegovina i Macedònia), la pròpia consolidació de la Unió europea i, en definitiva, que sigui el concepte d'estrangeria, de pertànyer a un Estat diferent per part de l'immigrant, el que caracteritza principalment la seva situació diferencial, ha centrat la reflexió de la immigració en relació a l'Estat. Però si bé cal retindre aquesta realitat com a crucial per a entendre la immigració a Europa, cal no oblidar que pot arribar a emmascarar bona part del fenomen; si la perspectiva adoptada és la regional, la valoració d'aquest pot ser completament diferent. A diverses regions europees, la immigració no sols no és un fenomen nou sinó que és un fenomen consolidat, estructural amb la pròpia dinàmica de desenvolupament econòmic i encara més amb la pròpia construcció de la identitat de la regió afectada. El cas de Catalunya, és en aquest sentit paradigmàtic.

Catalunya fóra incompreensible sense la immigració. No es tracta només de parlar que «*som fruit de diversos llevats, i per tant (que) una bona llesca del país pertany a una biologia i una cultura del mestissatge*» (Vicens Vives, J. 1954). Des d'una perspectiva històrica de llarga durada això seria cert per a la majoria de les nacions europees, des d'Alemanya fins a Catalunya. És qüestió de saber fins a quin punt el model econòmic, el creixement demogràfic i la identitat cultural del país durant els darrers cent anys depenen del fenomen migratori. Cal no oblidar tampoc que existeix una important tradició al país de reflexió teòrica sobre el fenomen de la immigració, des de les més diverses disciplines, i cal recordar la unitat fonamental de la immigració. En definitiva la consideració que aquesta pertanyi o no al país, tot i tenir greus conseqüències segons les mesures polítiques i el marc legislatiu adoptats, no la converteix en un fenomen que pugui ser considerat essencialment diferent al de la immigració no estrangera, encara més si ens fixem en la immigració de treballadors. En la majoria dels casos es pot considerar com una extensió, més enllà de les fronteres estatals, de la mobilitat de la força de treball que ja existia dins aquest límit administratiu.

Si ens centrem en l'anàlisi demogràfica, com ens recorda Anna Cabré, el 60,3% del creixement demogràfic del darrer segle s'explica per la immigració, que, en el supòsit teòric d'absència de naixements, hauria estat igualment suficient per a incrementar la població. O el que és el mateix, dels 6 milions d'habitants actuals, 3,6 milions es poden considerar fruit directe o indirecte de la immigració al segle XX. La conjunció d'ambdós factors, reproducció biològica i immigració, ha estat la causa d'un creixement tan important que explica com Catalunya ha pogut mantenir el seu pes en relació amb la població mundial entre 1850 i 1980. És a dir, si els catalans representaven un 1,37 per mil de la població mundial el 1850, el 1980 en representaven l'1,34 (Cabré, A. 1991-92). Per a Catalunya doncs, la immigració no solament no constitueix un fenomen nou sinó que és el fenomen que explica la seva pròpia identitat, que ha esdevingut estructural, o que com a mínim ho fou durant més d'un segle. El que cal preguntar-nos és si, des de la crisi de 1975, estem assistint a la fractura d'aquesta estructura, o si l'aturada migratòria fou tan sols una contracció conjuntural; si la immigració estrangera pot significar una mena de continuïtat de la mateixa, que es redueix a una substitució de l'origen del treballador immigrant.

La immigració a Catalunya: els saldos migratoris, 1975-1991.

Coincidint amb els inicis de la crisi econòmica, l'any 1975 inaugura a Catalunya un punt d'inflexió en la seva evolució demogràfica, que en el cas concret dels moviments migratoris arriba a ser de clara ruptura. En efecte, la diferència entre les entrades, els immigrants, i les sortides, els emigrants, dona per al període 1961-1975 un saldo migratori positiu de gairebé un milió de migrants; mentre que la mateixa diferència per al període 1975-91 representa una pèrdua de gairebé 25.000 habitants. La conjunció d'aquests moviments migratoris, amb una elevada natalitat durant el primer període i una dràstica reducció durant el segon, explica la diferència en el creixement de la població: d'un fort creixement a l'estancament.

Taula 1. Components del creixement demogràfic a Catalunya, 1961-1991

	Creixement total	Creix. natural	Saldo migratori
1961-65	567.628	213.466	354.162
1966-60	629.160	262.800	366.280
1971-75	540.224	308.393	231.831
1976-81	297.554	262.182	35.372
1981-86	22.224	117.364	-95.140
1986-91	80.856	45.834	35.022

Font: CED (1993) *La població de Catalunya entre el període 1986-1991. Estancament demogràfic i nova distribució territorial de la població*

Si observem l'evolució dels saldos migratoris per quinquennis a partir de 1975, veurem com la forta reducció del primer quinquenni 1976-1981, amb tan sols 35.000 persones comparades amb les 231.831 dels cinc anys anteriors 1971-75, només fa que anticipar la ruptura que en el signe dels saldos representa el quinquenni 1981-86: amb un saldo negatiu de 95.140 persones, sens dubte atribuïble a l'impacte de la crisi econòmica. La lleugera recuperació del darrer quinquenni, pot ser, en el mateix sentit, imputable als signes de recuperació econòmica del període 1986-91, però, com es pot veure, el balanç positiu de 35.000 migrants no és ni de bon tros comparable a la situació anterior a 1975, no arribant a representar ni el 0,6% del total de la població l'any 1986.

Els saldos migratoris per grups d'edat

A partir de l'anàlisi dels saldos migratoris per grups d'edat des de 1976, podem veure com el protagonisme dels saldos migratoris negatius del primer quinquenni 1976-1981 correspon a les edats centrals, és a dir, dels 25 als 55 anys, se'n generalitza la tendència en el segon quinquenni, amb saldos negatius a totes les edats (llevat dels grups 60-64 i 70-74), i passa a una represa dels saldos positius a totes les edats (prescindint aquest cop els grups de 50-54 i 55-59 anys), en el darrer quinquenni.

Taula 2. Saldos migratoris per edat a Catalunya, 1976-1991.

Edat	1976-81	1981-86	1986-91
0-4	30.892	-13.712	9.218
5-9	1.558	-14.163	4.715
10-14	8.328	-6.505	5.345
15-19	1.324	-3.406	5.129
20-24	11.654	-3.983	2.343
25-29	-7.936	-9.010	4.239
30-34	-5.150	-11.130	1.742
35-39	-5.987	-6.760	2.430
40-44	-1.968	-6.847	1.035
45-49	-3.691	-2.218	531
50-54	-1.426	-3.345	-1.099
55-59	2.850	-1.201	-571
60-64	4.547	178	1.700
65-69	4.933	-296	1.764
70-74	3.455	932	4.520

Font: CED.

D'aquesta evolució, s'ha d'assenyalar com es referma el paper causal de la crisi econòmica. En efecte, els primers grups afectats durant el primer quinquenni són les persones en edat activa i presumiblement sense fills o que emigren sense ells (el grup 25-54). Es dedueix que la majoria no tenen fills pel fet que els menors de 24 anys són positius; feta l'excepció del primer grup 0-4 anys, que presenta una sobrevaloració del saldo a causa d'una mala declaració padronal en el municipi de Barcelona i que pot estimar-se en valors semblants al saldo (30.000 persones), el que portaria a anul·lar-lo. D'altra banda, el signe positiu en el grup 20-24 anys pot ser degut als joves estudiants o a la continuïtat de la mobilitat per aquells immigrants que cerquen la primera feina. En l'extrem oposat, el signe positiu dels saldos a partir dels 55 anys pot explicar-se per la reagrupació familiar, en aquest sentit correspondria als pares dels migrants dels anys seixanta.

Comparant aquest període amb el següent 1981-86, on es generalitza a totes les edats el saldo negatiu del moviment migratori, podem suposar que ens trobem en una segona fase de resposta a la crisi econòmica: durant la primera, s'accentuava la mobilitat del «migrant tipus», persones en edat activa; en la segona, es produeix una migració de retorn, però que, amb tot, només se n'apunta la tendència, que queda molt per sota del potencial teòric de retorn (les 95 mil persones que es perden només representen l'1,6% de la població de Catalunya el 1981) —podent especular sobre si el potencial de retorn no es veié retingut no només per la «manca d'espai» cap on retornar (Pascual, A. 1983), sinó per un efecte de retorn a casa dels pares (al municipi on encara viuen els pares de família de la primera generació), una mena de retorn intern, basat en la xarxa de solidaritat familiar.

En el darrer període 1986-91, si bé es presenten saldos positius a quasi totes les edats, aquests són saldos molt minsos; l'excepcionalitat dels grups 50-54 i 55-59 pot correspondre a l'efecte de les mesures de jubilacions anticipades adoptades per la reconversió econòmica.

Tot i treballar amb saldos migratoris i no pas amb fluxos, s'hauria de considerar fins a quin punt el decreixement de la immigració d'origen espanyol, que es podria explicar en el període anterior per la conjuntura de crisi econòmica, s'hauria d'explicar en el següent tant per la millora de les condicions de vida que permeten al

treballador seguir al seu lloc d'origen, com perquè l'aparent recuperació econòmica al període 1986-91 es féu sense que l'increment de la mà d'obra arribés a un volum superior a la disponible en el mercat; i que, quan ho féu, centrà la seva demanda en el sector submergit, estenent l'ocupació a franges de la població com ara les dones, els jubilats, els aturats o els treballadors estrangers.

Distribució territorial dels saldos migratoris 1975-81, 1981-86 i 1986-91

En els moviments migratoris és de cabdal importància atènyer a la seva distribució territorial. Si examinem els saldos migratoris (taula 3), veurem que, durant el primer període trobem 24 comarques amb el saldo migratori de signe positiu enfront de les 17 comarques amb signe negatiu; el següent quinquenni, de 1976 a 1981, les comarques amb signe positiu han disminuït a 22 i les de signe negatiu han augmentat a 19; en el darrer període 1986-91 les comarques amb signe positiu són 28 i les que presenten signe negatiu són 13.

Si el que fem és veure la constància durant els tres quinquennis trobem que les comarques amb signe positiu són 15: Alt Camp, Alt Empordà, Alt Penedès, Anoia, Baix Camp, Baix Empordà, Baix Penedès, Garraf, Garrotxa, Gironès, Maresme, Selva, Val d'Aran, Vallès Occidental i Vallès Oriental. A excepció de la Val d'Aran, totes aquestes comarques estan situades en el litoral i la depressió prelitoral de Catalunya, amb bones comunicacions, pròximes a importants nuclis urbans (Barcelona, Tarragona-Reus i Girona), amb una estructura econòmica prou diversificada com per ser atractiva (agricultura intensiva mediterrània, sector industrial important i sobretot, turisme, característica que comparteix la Val d'Aran).

Les comarques que presenten sempre saldo negatiu són 9: Barcelonès, Berguedà, Garrigues, Noguera, Pallars-Jussà, Priorat, Ripollès, Solsonès, Terra Alta. Els saldos negatius del Barcelonès s'expliquen, d'una banda, per l'elevada densitat de la seva població, i, de l'altra, per la utilització i el preu del sòl, que ha actuat de forma centrífuga sobre la població ja resident; així comparteix amb el Berguedà i el Ripollès els efectes més negatius de la crisi —en el segon cas ampliat, per ser el sector tèxtil i la metal·lúrgia tradicional els fonaments de la malmesa xarxa industrial. La resta de comarques es caracteritzen per una producció agrícola de secà i l'absència de nuclis urbans importants.

Taula 3. Saldos migratoris per comarques (nombres absoluts)

	1976-1981	1981-1986	1986-1991
Alt Camp	939	774	316
Alt Empordà	428	3.359	4.631
Alt Penedès	2.431	763	2.708
Alt Urgell	313	-596	401
Altra Ribagorça	4	-964	-106
Anoia	2.882	259	2.008
Bages	-2.596	-2.127	2.036
Baix Camp	5.483	2.626	6.236
Baix Ebre	-1.039	1.404	597
Baix Empordà	2.544	738	5.423
Baix Llobregat	22.093	-11.619	13.320
Baix Penedès	997	2.680	4.406
Barcelonès	-57.360	-105.615	-74.050
Berguedà	-2.040	-1021	-1.162
Cerdanya	-784	41	190
			→

Conca de Barberà	-510	248	-140
Garraf	2.864	736	4.325
Garrigues	-335	-48	-313
Garrotxa	20	149	1060
Gironès	2.717	3.562	1.938
Maresme	11.317	8.241	18.267
Montsià	-228	538	497
Noguera	-616	-345	-659
Osona	2.198	-2.538	1.248
Pallars Jussà	-544	-234	-505
Pallars Sobirà	-550	142	60
Pla d'Urgell	-501	-296	129
Pla de l'Estany	727	395	-473
Priorat	-490	-157	-306
Ribera d'Ebre	67	-1.500	-389
Ripollès	-438	-1.274	-760
Segarra	-307	19	157
Segrià	112	-1.172	3.318
Selva	2.969	6.548	5.347
Solsonès	-1.027	-178	-47
Tarragonès	7.833	-5.798	3.484
Terra Alta	-203	-107	-242
Urgell	83	-10	124
Val d'Aran	330	95	55
Vallès Occidental	17.254	634	15.102
Vallès Oriental	18.389	6.508	16.791
Catalunya	35.372	-95.140	35.022

Font: CED *La població de Catalunya 1986-1991*. Març 1993.

Les comarques restants, és a dir, les que presenten fluctuacions són: Alt Urgell, Alta Ribagorça, Bages, Baix Ebre, Baix Llobregat, Cerdanya, Conca de Barberà, Montsià, Osona, Pallars Sobirà, Pla de l'Estany, Ribera d'Ebre, Segarra, Segrià, Tarragonès i l'Urgell. D'aquestes, durant el darrer període eren positives: Alt Urgell, Bages, Baix Ebre, Baix Llobregat, Cerdanya, Montsià, Osona, Pallars Sobirà, Pla de l'Estany, Segarra, Segrià, Tarragonès i Urgell. Aquest grup presenta característiques força heterogènies, anant des de les comarques envellides de Catalunya, on l'emigració encara representa una oportunitat important per millorar el nivell de vida, amb una economia basada en explotacions agrícoles força tradicionals (Alta Ribagorça, Conca de Barberà, Pla d'Urgell, Ribera d'Ebre i Solsonès), a les industrials colpejades per la crisi (Baix Llobregat i Tarragonès), o d'altres com el Pla de l'Estany, amb un saldo negatiu per al darrer període 1986-91 manifestament resultant d'errades en el cens de 1991.

La reducció de la immigració provinent de la resta d'Espanya ha tingut dos efectes directes: fer prendre relleu a la mobilitat interna i a la immigració estrangera —malgrat que tant l'una com l'altra és pot dir, com veurem, que s'han mantingut a nivells molt discrets.

Un recent estudi iniciat al Centre d'Estudis Demogràfics sobre les migracions internes a Catalunya durant la dècada dels vuitanta (Cabrè, A. (Coord) *Módenes, J. A. i Pascual, J.* 1994) assenyala com la mobilitat interna segueix, d'una banda, els paràmetres de la migració tradicional, dels llocs desfavorits als llocs més afavorits econòmicament, el que en un principi era l'exode camp-ciutat; i, de l'altra, la mobilitat de curt radi lligada als canvis residencials, sobretot en connexió amb una lògica metropolitana.

En tot cas cal destacar la simultaneïtat amb la immigració interna: les èpoques de crisi són èpoques d'immobilització de la població, mentre que les èpoques de recuperació econòmica constitueixen, ja sigui per una raó o per l'altra, èpoques de

dinamització de la mobilitat. Quan hom parla de la mobilitat com de la mobilització generalitzada, s'esborren els límits de l'anomenada mobilitat interna, i immigració.

La immigració estrangera a Catalunya des de 1975

La principal paradoxa amb què s'enfronta el demògraf en l'estudi de la immigració estrangera la provoca la incertesa estadística. D'aquesta manera, les preguntes adreçades al demògraf: quants són? quines són les seves característiques sociodemogràfiques? d'on vénen i quina és la seva distribució territorial?, no poden ser respostes amb exactitud.

Aquesta situació és deguda al fet que una proporció important d'immigrants estrangers no donen lloc a cap mena de registre estadístic, i que, quan el donen, ho fan en registres diferenciats gens comparables. La immensa majoria d'aquests immigrants no registrats pertanyen al Tercer Món, essent precisament el col·lectiu de migrants provinents d'aquesta regió el que desperta més interès, en preveure el seu protagonisme en el fet immigratori. El rebuig a la constància estadística per part de l'immigrant respon a la legislació vigent i a la seva aplicació en matèria d'estrangeria en un Estat i un temps determinat. Com és obvi, els immigrants que no disposen de la documentació requerida per residir i/o treballar al país, els anomenats indocumentats, difícilment són registrats. En el mateix sentit, les variacions en la legislació vigent produeixen una sensible variació en el registre dels immigrants estrangers, ja sigui en la seva disminució, com en el seu augment —la regularització del 1991 a Espanya n'és un bon exemple. La major o menor visibilitat estadística del fenomen pot ser independent del seu real creixement o disminució.

Al subregistre dels immigrants estrangers s'ha d'afegir la diferència conceptual en el seu registre. De fet, les dues principals fonts disponibles per a l'estudi de la immigració estrangera no són en absolut comparables: d'un costat, es comptabilitzen anualment les demandes de permisos de treball o permisos de residència, i, de l'altre, es comptabilitzen persones censades o empadronades independentment de la seva situació legal al país. D'aquesta manera el cens de 1991 dona per a Catalunya un total de 56.144 estrangers censats, mentre que, per a l'any 1990, els residents registrats (a partir de les demandes de permís de residència) eren 65.990, i així es van estimar per a 1991 els 65.990 registrats l'any anterior més les 40.683 demandes de regularització presentades entre juny i desembre de 1991 (taula 4).

Taula 4. Estrangers residents i censats o empadronats a Espanya i Catalunya, 1975, 1981, 1986 i 1991.

	Espanya				
	Població total	Residents	%	Censat	%
1975	36.012.251	165.039	0,46	262.711	0,73
1981	37.683.363	198.042	0,53	234.018	0,62
1986	38.473.332	293.208	0,76	267.813	0,70
1991	38.872.272	540.581	1,39	283.216	0,73
	Catalunya				
	Població total	Residents	%	Censat	%
1975	5.658.860	36.365	0,64	38.897	0,71
1981	5.956.414	39.637	0,67	34.385	0,58
1986	5.978.638	51.934	0,87	42.909	0,72
1991	6.059.494	106.673	1,76	56.144	0,93

Fonts: *Anuario Estadístico*, censos i padrons

(*) Per a l'any 1991, residents, estimació d'IOE, 1992.

Elaboració pròpia.

La incertesa estadística provocada pel subregistrament i la no comparabilitat de les fonts han propiciat una creixent confusió, que obre les portes a tota mena d'especulacions sobre el fenomen de la immigració estrangera, les quals tendeixen a fer-ne de la demografia la causa. Davant d'aquesta perspectiva, el demògraf es veu obligat a treballar en dues direccions: 1) situar i analitzar les dades existents en el seu context correcte; i 2) situar i analitzar els discursos que es produeixen sobre la immigració estrangera que pretenen justificar-se amb la utilització de les dades existents i amb raonaments suposadament demogràfics. Producte d'aquesta anàlisi: la Demografia pot delimitar la previsió de la immigració estrangera.

Evolució de la població estrangera resident a Catalunya per nacionalitat des de 1975 fins a 1990 a partir de les dades de l'Anuario Estadístico

Un primer cop d'ull a l'evolució dels permisos de residència registrats al país des de 1975 ratifica la importància dels estrangers provinents de la pròpia Comunitat Econòmica Europea, que el 1989 representaven el 47,53% del total, quasi 10 punts per sobre del que representa aquest tipus de mobilitat a la pròpia comunitat i l'increment de la immigració provinent de països extracomunitaris, en especial del Tercer Món, sobretot pel que fa als provinents de l'Àfrica, amb un increment del 1.204% de 1975 a 1990. Així doncs, tot i les mancances d'aquest tipus de font, les característiques que cal retenir són: a) l'increment de la immigració estrangera extra-comunitària i b) la diversitat d'origens dels immigrants comparada amb la resta de la comunitat.

A Catalunya, podem distingir dos períodes en el fenomen de la immigració estrangera en consonància amb els períodes definits per a Europa, des de 1975: el primer de 1975 a 1985, que comprèn el període de la crisi econòmica, i el darrer a partir de 1986 fins a 1992, que comprendria el de la recuperació econòmica. Tots dos períodes estan marcats per sengles regularitzacions: la Llei d'estrangeria de 1985 i la regularització de 1991.

Durant el primer període, a la presència d'immigrants provinents de la pròpia Comunitat Europea: alemanys (5.457 el 1975), francesos (5.073 el 1975) i italians (3.942 el 1975), principalment, s'ha d'afegir la presència de llatinoamericans: argentins (2.104 el 1975), xilens (754) i uruguaians (326), d'una banda, i cubans (1.632) i veneçolans (1.575), de l'altra. També cal remarcar la presència de ciutadans provinents de l'Àfrica, marroquins en primer lloc (428). Les característiques sociodemogràfiques dels immigrants llatinoamericans d'aquest període i dels africans són força diferenciades: d'entre els primers, els provinents del con sud solien ésser persones amb alt nivell d'instrucció, professionals lliberals, i sovint amb avantpassats del país, que fugien de la repressió política; els d'origen caribeny, Cuba i Veneçuela, poden ser atribuïbles a la presència catalana en ambdós països; en el segon cas, eren immigrants amb baix nivell d'instrucció i que sovint havien arribat al país com efecte de les polítiques restrictives que s'aplicaven a la resta de països comunitaris. Els efectes de la Llei d'estrangeria, si bé, d'una banda, produïren un augment del registre estadístic dels residents estrangers, de l'altra, a la llarga, conduïren a la irregularització de bona part dels estrangers registrats i a agreujar la situació irregular (i per tant la invisibilitat a nivell estadístic) de la majoria dels immigrants del Tercer Món que anirien arribant.

Durant el segon període, de 1986 a 1992, es manté la presència d'immigrants de la pròpia comunitat: alemanys (6.828 el 1990), britànics (5.830) i francesos (5.862). Per part de Llatinoamèrica a la presència dels immigrants del con sud, Argentina havia passat a tenir 3.649 residents el 1990, Xile 1.370 i Uruguai 1.002, s'ha de constatar la reducció dels residents d'origen cubà i el molt lleuger ascens dels veneçolans, al mateix temps que l'increment significatiu d'altres nacionalitats abans no rellevants, com és el cas de Perú amb 1.510 residents el 1990 (el que representa un increment del 274,7% respecte a 1975) o Colòmbia, la República Dominicana i el Salvador.

Pel que fa als ciutadans provinents de l'Àfrica, aquests són els que registren un ascens més espectacular, en primer lloc el Marroc amb 5.260 residents, el que representaria un increment del 1.228,9% respecte de 1975, però molt allunyats encara de les xifres reals, és en aquest darrer període quan es deixa sentir la presència d'immigrants provinents de l'Àfrica Central (gambians i senegalesos en la seva majoria). També durant aquest període destaca la presència de col·lectius provinents del continent asiàtic, en primer lloc Filipines (1.680 persones registrades el 1990, seguida de lluny per l'Índia amb 476).

Aquest darrer període es clou amb la regularització de 1991, que, segons fonts de la Direcció General de Migracions, havia arribat a les 33.325 demandes acceptades i 6.708 denegades a Catalunya. S'ha de creure que aquesta regularització haurà incrementat el nombre de reagrupacions familiars. Aquest és un procés que s'estava produint des de l'any 86, és a dir des del principi del període, tot i que no fos de forma reconeguda legalment. En aquest sentit, cal retenir també que per als col·lectius més importants, és a dir, els de països comunitaris, llatinoamericans i marroquins, ja es compta amb una segona generació nascuda al país.

La comparació d'aquestes dades amb les enregitrades en els censos i padrons, palesa un important subenregistrament en el cas de les dades censals i padronals, independentment del país que es tracti. Així doncs, per a 1981 apareixen censats 3.822 alemanys, dels 6.153 permisos registrats, el 1986 són censats 4.360 dels 7.713, i, el 1991, 4.707 també per sota dels 6.828 permisos corresponents a 1990. Des d'aquesta perspectiva l'important augment que s'enregistra en el cens de 1991 per a certes nacionalitats com Marroc, amb 12.226 persones censades, es trobarà molt per sota de les regularitzades, i encara per sota de les que realment viuen i treballen al país. Dels 6.059.495 habitants censats a Catalunya el 1991, només 56.144 són estrangers, el que representa un 0,93% de la població censada, si considerem la xifra estimada pel col·lectiu IOE per al 31 de desembre de 1991, a partir dels permisos de residència i les regularitzacions, és a dir els 106.673 estrangers, la proporció s'eleva a un 1,76%, encara inferior si fem servir les dades oficials de la Direcció General de Migracions, tot i comptant amb l'important subenregistrament fruit d'aquells que no hagin accedit a la regularització (a part de les 6.708 denegacions corresponents a la regularització, i les 2.539 de la primera renovació) no pot considerar-se la proporció d'estrangers gaire superior al 2%, clarament inferior als anteriors percentatges de població immigrada resident al país.

Reflexions sobre els elements de continuïtat i ruptura en la immigració a Catalunya.

De 1975 ençà, el moviment migratori a Catalunya ha disminuït d'una manera força espectacular. Aquesta disminució, coincidint amb la crisi econòmica, ha estat encara més pregonada tenint en compte l'extraordinària importància de la immigració just durant la dècada anterior. A diferència del conjunt espanyol, la immigració a Catalunya no és un fenomen nou. Per a Catalunya, la novetat fou precisament l'aturada del moviment migratori produïda des de 1975. Aquesta aturada ha posat de relleu, d'un costat, els processos de mobilitat interna lligats a la lògica metropolitana i, de l'altre, la presència creixent de la immigració estrangera, tots dos fenòmens però, força modestos.

Cal reiterar la impossibilitat, amb les fonts disponibles, de conèixer el nombre i les característiques sociodemogràfiques dels immigrants amb certesa. El registre de la presència d'immigrants estrangers depèn sobretot del marc legislatiu, mentre que el seu nombre real depèn principalment del marc econòmic, i indirectament del marc legislatiu de països tercers. En tot cas, és essencial no confondre els efectes d'un i

de l'altre sobre l'evolució demogràfica. De la mateixa manera, s'ha de remarcar que els immigrants estrangers de la pròpia Unió Europea segueixen essent més nombrosos que els provinents del Tercer Món. La preocupació i l'atenció que s'ha donat a aquest darrer flux migratori correspon a diversos factors: a) el ressò polític que aquesta immigració ha tingut a la resta d'Europa; i b) el fet que és precisament a partir de 1975 que la immigració estrangera ha crescut a Catalunya, i ho ha fet més en immigrants del Tercer Món que no pas del Primer –cal destacar-ne els provinents de l'Àfrica i en especial del Marroc.

A l'igual que en la resta d'Europa, és previsible que la immigració estrangera augmenti en el futur: la provinent del nord d'Àfrica, seguida de la Llatinoamericana, sembla que serà la principal, mentre que la provinent de l'Est d'Europa no és previsible que arribi a tenir la mateixa importància a Catalunya. En èpoques de recessió econòmica com l'actual la percepció de la immigració, sigui d'on sigui, i provingui d'on provingui, passa a tensionar-se ràpidament. En aquest sentit hauriem d'insistir en el fet que la diferència entre els «altres catalans dels noranta» i els anteriors, no rau tant en l'anomenada distància cultural, com en el marc legislatiu que limita les possibilitats d'integració real. La fractura en el signe de la immigració depèn no tant del nombre d'immigrants, o del seu origen, com de la legislació que té la capacitat de marginar-los, entenent la marginació com la condemna a una inserció segmentada i precària dintre del mercat de treball, sense capacitat de mobilitat social.

En l'actualitat, la immigració estrangera més que substituir l'antic procés d'immigració, impensable a hores d'ara pel volum, el que sí pot fer és incidir en la mobilitat interna, i així, d'una banda, incrementar la mobilitat dels llocs més desfavorits a llocs menys tocats per la recessió, i, de l'altra, oprimir l'esponjament produït per la desconcentració de l'àrea metropolitana. La importància de la continuïtat de la immigració a Catalunya, des del punt de vista demogràfic, es deu, sens dubte, al fet que és el component demogràfic que, en les condicions actuals, més pot afectar el volum i la composició de la població en el futur més proper.

Bibliografia

- CABRÉ, ANNA (1991-1992) «Les migracions en la reproducció de la població catalana, 1880-1980», *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, núm. 19-20, pàg. 33-55.
- CABRÉ, ANNA (COORD.) MÓDENES, J.A. I PASCUAL, J. (1994) *Les migracions internes a Catalunya. Informe I. Anàlisi territorial de la intensitat i de les taxes migratòries a partir de les estadístiques de variacions residencials, 1982-1990*. (Mimeo).
- CED (1993) *La població de Catalunya entre el període 1986-1991. Estancament demogràfic i nova distribució territorial de la població*. (Mimeo).
- IOE (1992) *La immigració estrangera a Catalunya. Balanç i perspectives*. Institut Català d'Estudis Mediterranis, Barcelona.
- PASCUAL, ÀNGELS (1983) «Los movimientos migratorios de retorno. Significación y perspectivas», *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, núm. 3, pàg. 47-69.
- SOPEMI (1992) *Tendances des migrations internationales*. OCDE, París.
- VICENS VIVES, J. (1954) *Notícia de Catalunya*. Ed. Destino, Barcelona.